

reidende werk, zoals het ontwerp, het bestek en de aanbesteding, waren de ingenieurs ook belast met het toezicht op de uitvoering en met de inspectie van het eindproduct. Deze controle voerden zij later op gezette tijden opnieuw uit.

Al met al heeft het onderzoek van Westra geresulteerd in een interessant boek, waarin de werkzaamheden van de Nederlandse ingenieurs in de beschreven periode duidelijk in kaart zijn gebracht en in een onderling verband zijn geplaatst. De meerwaarde van het werk ligt onder andere in de bijlagen, en wel met name in het per plaats gerangschikte overzicht van de activiteiten van de ingenieurs en de lijst van de door hen vervaardigde stadplattegronden en kaarten. Een nadeel is evenwel dat de beschrijvende hoofdstukken veelal in de fase van de opsomming zijn blijven hangen en dat de gehanteerde vestingbouwkundige terminologie afwijkt van die welke momenteel als standaard geldt.

J. P. C. M. van Hoof

M. B. Smits-Veldt, *Maria Tesselschade. Leven met talent en vriendschap* (Zutphen: Walberg Pers, 1994, 119 blz., ISBN 90 6011 884 7).

In dit geïllustreerde boekje, dat ter gelegenheid van Maria Tesselschades vierhonderdste geboortjaar is uitgegeven, wordt op een heel heldere en plezierige manier, vooral aan de hand van gedichten van en over haar, het leven van deze veelzijdig artistiek begaafde Goudeneeuwse vrouw geschetst. Tegelijkertijd wordt de mythe van de zeventiende-eeuwse Muiderkring ook voor een groterpubliek definitief doorgeprikt. Moderne historici waren het er al eerder overeens dat de culturele, kunstzinnige vriendenkring van onder anderen Hooft, Bredero, Barlaeus, Cats, Huygens en Vondel niet op de manier heeft bestaan die door negentiende-eeuwse historici als Busken Huet is beschreven en op schoolplaten uitgebeeld. Smits-Veldt probeert de vriendenkring en Tesselschade zelf zoveel mogelijk in hun eigen tijd terug te plaatsen. Juist vanwege haar beeldende en verhalende schrijfstijl slaagt zij er bovendien uitstekend in de lezer zelf mee te nemen naar de zeventiende eeuw.

In overzichtelijk chronologische volgorde passeren de verschillende periodes in Tessels leven de revue. Maria Tesselschade Roemer Visscher werd, samen met haar zusje Anna, door haar vader 'in kunst en kennis' opgevoed. Roemer Visscher was, behalve Amsterdams graanhandelaar, een klassiek geschoolde, enthousiaste dichter, die zijn dochters in muziek, talen en kunst onderwees. Vooral met Italiaanse vertalingen, het zingen, dichten en graveren van glazen zou Tesselschade later eer behalen. In dit gegoede milieu van 't zalig Roemers huis,... wiens drempel is gesleten (Vondel), kwamen de beide meisjes in contact met vooraanstaande lieden, die, naast een maatschappelijke positie, in hun vrije tijd dichtten. Tijdens haar huwelijksjaren onderhield ze vanuit Alkmaar nog wel de vriendschap met gedichtjes en bezoeken over en weer, maar van intensief contact was niet echt sprake. In de jaren na de tragische dood van haar man en een van haar dochters zag ze haar vrienden wel regelmatig, maar ook niet vaak. Toen ze zich tenslotte tot het katholieke geloof bekeerde, waren de mannen, behalve Vondel, hier afkerig van. Toch werd ze nog tijdens haar leven verheven tot levend instituut en 'puikjuweel der vrouwelijke sex'.

Aan de hand van de overgeleverde gedichten, die taalkundig en historisch toegelicht worden, wordt een beeld gegeven van een ontwikkelde vrouw. Hoewel al voor haar dood ook buiten de vriendenkring van Hooft een begrip en alom geëerd, kan ze toch eigenlijk niet los gezien worden van haar relatie met de beroemde mannelijke dichters uit haar tijd. Haar poëzie liet ze altijd eerst door hen corrigeren en bekritisieren. Gedichten die ze onderling over haar in het Latijn schreven,

kon ze, omdat ze de taal niet beheerste, niet lezen. Hoewel ze op deze manier voor een deel buiten de correspondentie werd gehouden, kon ze al deze dichters tot haar goede vrienden rekenen en hebben ze zich in hun gedichten hoofdzakelijk lovend over haar uitgelaten. Niet altijd betrof hun lof haar intellect, maar ook haar fysieke aantrekkingskracht. Huygens dichtte bijvoorbeeld over Tesselschade, die in een slaapkamer boven de zijne logeerde: 'De weeuw leit boven, en de weewenaar leit onder. Barlaee, hoe vat gij dit? wat meent gij dat ons scheidt? Mijn koude zoldering, en haar koele eerbaarheid'. Wel hadden ze, in hun onderlinge gedichten of in verzen rechtstreeks aan haar gericht, scherpzinnige kritiek op haar Roomse dwaling en haar soms al te geduldig karakter. Buiten de brief- en gedichtwisseling van de heren en haar eigen brieven om, weten we, behalve in hoofdlijnen, weinig over haar leven en haar relaties met bijvoorbeeld de vrouwen om haar heen. Ondanks deze hiaten in de kennis over Tesselschade is het boek een samenhangend, zeer leesbaar verhaal over met name Tessels banden met de schrijfkunst en haar mannelijke vertegenwoordigers. Ze was vooral een inspiratie voor haar mannelijke collegae en een intelligente, innemende en aantrekkelijke vrouw. Enkele eeuwen later is ze de inspiratiebron voor Smits-Veldt. Samen met haar hoofdzakelijk vrouwelijke studenten schreef ze een innemende en aantrekkelijke biografie.

Lianne Damen

L. Milis, *De indiscrete charme van Jan Schuermans, pastoor van Ename (1645-1655)* (Antwerpen-Baam: Hadewijch, 1994, 157 blz., Bf595,-, ISBN 90 5240 244 2).

Een klein dossier uit het Aartsbisschoppelijk archief te Mechelen heeft een alleraardigst boekje opgeleverd. De titel knipoogt naar Bunuel, maar daar houdt de vergelijking op; collega en tijdgenoot Urbain Grandier staat trouwens heel wat dichterbij de held van het verhaal. Het boekje gaat over een 28-jarige pastoor die in de nacht van 7 op 8 juni 1648, in de roes van de feestviering over de Vrede van Munster, te Oudenaarde de bijna zes jaar oudere Kathelijne Schamelhaut zou hebben bezwangerd. Dat beweerde ze althans toen bijna acht maanden later een jongetje werd geboren. Het stierf al spoedig maar voor pastoor Jan Schuermans van Ename begon toen de ellende. Hoewel hij zijn vaderschap vóór de bevalling leek te hebben erkend, onttrok hij zich later aan de gevolgen. Kathelijne had bij de doop ook een ander als vader opgegeven. In welke nacht was het eigenlijk gebeurd? Was Schuermans toen niet elders? Complotteerde men soms tegen hem? Was hij dus wel de vader, ondanks de schijnbare erkenning die uit eerder gedrag sprak? Rond die vraag, toen nog heel wat moeilijker te beantwoorden dan nu, is dit boekje gecomponeerd. De verschillende hoofdstukken dragen allerlei elementen voor de beantwoording aan. Schuermans' herkomst, zijn intelligentie, de verwachtingen die men van hem had als moreel en intellectueel leider van de dorpsgemeenschap, zijn conflict met de landdeken en de protectie van aartsdiaken Calenus, maar ook zijn reputatie als *womanizer* die op wat oudere vrouwen viel, handtastelijkheden of beschuldigingen van aanranding, andere ondeugden zoals zijn liefde voor de fles, een dubieuze vriendschap met een weggelopen non, en een romantische verhouding met Maria Hughe met wie hij even later in het zojuist Staats geworden Sluis wilde trouwen. Gaandeweg krijgen we een goed beeld van het kernprobleem waar de rechters van toen net zo mee worstelden als de historici van thans: dat van de waarheidsvinding. Wat is waar, wat is waarschijnlijk? Hoe om te gaan met tegenstrijdigheden? Milis' boek is een concrete speurtocht naar waarschijnlijkheden in een domein waar de vragen talrijker zijn dan de antwoorden. Het tast de context af om de gebeurtenis vlees en bloed